



VOLONTYORLIK FAOLIYATINING TASHKILIY-HUQUQIY MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISHGA OID SHARQ MAMLAKATLARI TAJRIBASI

Rasulov Bekzod Boymuratovich

Mirzo Ulug'bek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti "Ijtimoiy fanlar" kafedrasida dotsenti, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), lawstroy83@mail.ru, +998998468625
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8348603>

ARTICLE INFO

Received: 06th September 2023
Accepted: 14th September 2023
Online: 15th September 2023

KEY WORDS

Volontyorlik, Osiyoda voluntyorlik, voluntyorlik to'g'risida qonunlar, inson huquqlarini himoya qilish, atrof-muhitni muhofaza qilish, nochor odamlarga yordam berish.

ABSTRACT

Osiyo davlatlarida voluntyorlik faoliyati rivoji qadimiy odatlar va zamonaviy qonunlar asosida huquqiy tartibga solinadi.

Ushbu maqolada Osiyo davlatlarida voluntyorlik qoaliyatining rivojlanish tendensiyalari, faoliyatni huquqiy tartibga solish xususiyatlari hamda O'zbekiston uchun muhim bo'lgan jihatlari tahlil qilinib, taklif va xulosalar ishlab chiqildi.

Kirish.

Sharq qadimdan insoniyat sivilizatsiyasining tamal toshi qo'yilgan makon sifatida e'tirof etiladi. Bu mamlakatlarda davlatchilik va xalqlar madaniyati o'zining qadimiy tarixiy ildizlariga borib taqaladi. Sharq xalqlarida ijtimoiy munosabatlarning rivojlanishida insonlarning bir-biriga yordam berishi, ko'ngillilik asosida umumiy vazifalarni bajarishga o'rinish yuksak qadrlanadigan odatlardan sanaladi.

Osiy mamlakatlarida voluntyorlik nihoyatda rang-barang va o'ziga xos madaniyatni aks etgan holda rivojlangan.

Osiyo ko'ngillilik qonunlari keng tarqalgan dunyoning boshqa qismlaridan, masalan, Evropadan ajralib turadi, chunki bu qit'ada yuksak sharqona madaniyat va yangi asrda tez rivojlanish sur'atlari ko'ngillilikning yuqori darajada bo'lishini ta'minladi.

Osiyoda ko'ngillilik uzoq va mustahkam tarixga ega - bu mahalliy amaliyotlarning aksi, jamiyatning o'zini o'zi boshqarish, diniy rag'batlantirish amaliyot va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Osiyoda fuqarolik jamiyati va ko'ngillilik tashabbuslari ustidan markazlashtirish va nazoratning yuqori darajasi tufayli ko'ngillilik qonunlari keng tarqalgan dunyoning boshqa qismlaridan, masalan, Evropadan ajralib turadi.

Volontyorlik o'zining mohiyat e'tiboriga ko'ra dunyo hamjamiyatida tobora ahamiyati ortib borayotgan sohalardan biriga aylanmoqda. Jahonda sodir bo'layotgan turli xil global muammolar haqidagi axborotlarning shiddatli tarzda tarqalishi insonlarning bir-biriga yaqinlashuviga, ko'ngilli ravishda yordam berishga intilishiga hamda tezkor munosabat bildirishiga sabab bo'lmoqda. Buning natijasida xalqaro voluntyorlik insonlarning odob-ahloq qoidalari aylandi va endilikda bu munosabatlar o'z-o'zidan huquqiy tabiatiga ega bo'lishi hamda takomillashishi o'ziga xos jarayon hisoblanadi.[1]



Tadqiq etilayotgan masalaning dolzarbligi shundaki, volontyorlik faoliyatining siyosiy va huquqiy jihatlarini, xususan uning Osiyo qit'asida taraqqiy etishi ilmiy tadqiqot ishi sifatida kam tahlil qilingan.

Hozirgi ijtimoiy rivojlanishning muhim xususiyatlaridan biri – insonlarning o'z o'zini boshqarishi, jamiyatda faol shaxslarning jamiyat boshqaruvida faol ishtiroki hamda insonlarning davlat bilan munosabatlarida demokratik tamoyillarning to'la amal qilishiga erishish hisoblanadi. Ushbu maqsadlarga davlat faoliyatini kuzatish, nazorat qilish, insonlarni ixtiyoriy qo'llab-quvvatlash, ko'ngillilikni keng targ'ib qilish orqali yanada oson erishish mumkin. Shu nuqtai nazardan, volontyorlikni rivojlantirish, insonlarda uning vositasida manfaatlarini qondirish ko'nikmalarini shakllantirish, faoliyatga oid huquqiy mexanizmni takomillashtirish talab etiladi.

Tadqiqot maqsadi.

Volontyorlik faoliyatining rivojlanish jarayonini Osiyo davlatlari va O'zbekiston misolida tadqiq etish. Shuningdek, O'zbekistonda sohani rivojlantirish istiqbollari o'ldirish va mulohazalarni ilgari surishdan iborat.

Tadqiqot usuli va ob'ekti.

Ushbu tadqiqot ishida tizimli tahlil, qiyoslash usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot ob'ekti – volontyorlik faoliyatining Osiyo davlatlarida va O'zbekistonda rivojlanish istiqbollari o'ldirish va mulohazalarni ilgari surishdan iborat.

Tahlil va natijalar.

Ko'ngillilik harakatlari Sharq xalqlarida ma'naviy qadriyat sifatida rivojlangan an'analar hisoblanib, hozirgi vaqtga kelib ijtimoiy munosabatlarning turli-tumanligidan kelib chiqib, muayyan qonun hujjatlari bilan mustahkamlanib bormoqda. Bu Yevropa kabi umumevropa qonunlari darajasida tartibga solingan bo'lmasada, milliy davlatlar qonunchiligida ko'ngillilikni tartibga soluvchi ko'plab normalarni o'chratish mumkin.

Jumladan, Xitoyda ko'ngillilar huquqlarini himoya qilish va bu faoliyatga odamlarni ko'proq jalb qilish maqsadida 2005-yilda "Ko'ngillilik faoliyati to'g'risida" qonun loyihasini ishlab chiqadi. Ushbu qonun orqali Xitoyda ko'ngillilar huquq va majburiyatlari bilan bog'liq ayrim kelishmovchiliklar bartaraf etiladi. Xitoydagi Kommunistik yoshlar ittifoqi Markaziy qo'mitasi xodimi Chjan Syuechenning ta'kidlashicha Xitoyda 13.8 million kishi ko'ngillilik sifatida ro'yxatga olingan.[2]

Xitoy hukumati mintaqadagi eng markazlashgan va avtoritarlardan biri ekanligi aniq. Xitoyda, boshqa kommunistik va sobiq kommunistik rejimlarda bo'lgani kabi, "ko'ngillilik" faoliyati ham Kommunistik partiya, ham davlatning o'zi tomonidan uzoq vaqtdan beri rag'batlantirilgan (va ba'zan majburiyat berilgan). Natijada, ko'ngillilik odamlarning katta massasi uchun ma'lum darajada salbiy ma'noga ega edi va ko'p yillar davomida haqiqiy ixtiyoriy (ya'ni majburiy bo'lmagan) faoliyatning paydo bo'lishiga to'sqinlik qildi. Xitoyda ixtiyoriy ko'ngillilik 1976 yilda Madaniy inqilob tugaganidan keyin paydo bo'ldi. O'sha paytdan boshlab ko'ngillilik darajasi asta-sekin o'sib bordi va ko'ngillilik bo'yicha birinchi me'yoriy hujjat 1999 yilda yoshlar ko'ngilliligi mavzusida nashr etilgan.

Xitoyda ko'ngillilar huquqiy maslahatlar berish, huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish, fuqarolik, ma'muriy va davlat kompensatsiya ishlari bo'yicha sud va suddan tashqari



xizmatlarni taklif qilish va boshqa xizmatlarga bag'ishlangan ko'plab faoliyat turlarini amalga oshirishlari mumkin.

Agar insonlar xohlashsa, har doim birdam bo'lishga bahonalar topiladi. Bu ko'proq xalqlarning milliy xususiyati va mentalitetiga bog'liq bo'ladi. Shular qatorida davlatning bevosita qo'llab-quvvatlashi yoki qonunlarni qabul qilish orqali ko'ngilli bo'lish imkoniyatlarini kengayishi insonlar o'rtasida mehr oqibatning mazmunan boyib borishiga olib keladi. Buni biz Yaponiya misolida ko'rishimiz mumkin.

Yaponiyada Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risidagi qonun 1998-yil 1-dekabrda kuchga kiritilgan.[3] Ushbu qonun qabul qilingandan so'ng ko'plab yapon fuqarolari jamoat manfaatlarini kuzlab harakat qilish g'oyalari keng tarqala boshlagan.

"Nodavlat notijorat tashkiloti to'g'risida"gi qonun kuchga kirgunga qadar hukumat xalqqa xizmat qilgan, oddiy odamlar esa faqat o'z manfaatlarini ko'zlaydigan foyda keltiradigan faoliyat bilan shug'ullanishi kerak edi. "Fuqarolarning jamoat manfaatlariga qaratilgan faoliyati" g'oyasi (hech bo'lmaganda institutsional jihatdan) tan olinmadi. 19-asrning oxirida kuchga kirgan Yaponiya fuqarolik kodeksiga muvofiq davlat xizmatlari korporatsiyasi tizimiga ko'ra, davlat tomonidan belgilangan faoliyat sohalari bilan shug'ullanmagan yoki hukumat tomonidan tasdiqlangan standartlarga javob bermaydigan tashkilotlar yuridik shaxs maqomiga ega bo'la olmadilar va ularning faoliyati vakolatli organlar (shtat va prefekturalar) nazorati ostiga olindi. Bu yuridik shaxs bo'lmagan tashkilotlar uchun ko'plab muammolarni keltirib chiqardi, masalan, ijtimoiy ishonchning yo'qligi, tashkilot sifatida o'z aktivlarini boshqara olmaslik, xorijda harakatlar bilan shug'ullanadiganlar xalqaro konferentsiyalarda rasman ishtirok eta olmaslik. Ba'zilar notijorat faoliyat bilan shug'ullanishlariga qaramay, notijorat korporatsiyasi maqomiga ega bo'lishlari kerak edi.

Aynan shu davrda - 1980-yillarda - fuqarolik jamiyati guruhlarini birlashishni osonlashtiradigan tizim zarurligini jiddiy muhokama qilishni boshladilar. 1995 yil yanvar oyida sodir bo'lgan Buyuk Xanshin zilzilasi bu masalaga yakuniy turtki berdi. Ilgari ko'ngillilik faoliyatida qatnashmagan ko'plab odamlar yordam sa'y-harakatlariga qo'shildi va hukumat amaldorlari va oddiy odamlar orasida ko'ngillilikning ahamiyati haqidagi tushuncha tezda o'sdi.

Tabiiy ofatdan so'ng, ko'ngillilik masalasiga qiziqqan bir guruh hukumat organlari ko'ngillilar faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun korporatsiya tizimini joriy etishga harakat qilishdi. Ijtimoiy talablar bundan ham oshib ketdi va fuqarolik jamiyati faoliyatini yanada kengroq miqyosda qo'llab-quvvatlaydigan huquqiy tizimni talab qildi. Bir qator fuqarolik jamiyati tashkilotlari notijorat tashkilotlari uchun yangi tizimni joriy etishni talab qildi, natijada 1995 yil aprel oyida aloqa qo'mitاسi tuzildi.[3]

Shuningdek, Yaponiya qonunchiligida ko'ngillilik faoliyati uchun soliq imtiyozlarini ham nazarda tutadi. Xususan, jismoniy shaxsga nisbatan, ma'lum cheklovlar bilan xayriya qilingan miqdorga mos keladigan soliq imtiyozlari yoki chegirma beriladi. Korporatsiya bo'lsa, ma'lum cheklovlar bilan xayriya qilingan miqdorga mos keladigan xarajatlarga qo'shilishi belgilangan. Agar jismoniy shaxs merosni hadya qilsa, xayriya soliqdan ozod qilinadi. Agar sertifikatlangan NNT foyda keltiruvchi faoliyatdan olingan daromadni notijorat faoliyat uchun ishlatsa (ehson



deb hisoblanadi), u ma'lum cheklovlar bilan xayriya qilingan miqdorga mos keladigan zarar sifatida hisoblanadi.[3]

Janubiy Korea bugungi kunda tez rivojlanayotgan mamlakatlardan biri sanaladi. Aholisining yashash darajasi va iqtisodiy o'sish sur'atlari yuqori bo'lib, bu mamlakatda qonunchilikning xalqaro huquqda umume'tirof etilgan talablarga mosligi, inson huquq va erkinliklarining himoyalanganligi, mulk huquqining dahlsizligi, jamoatchilik nazoratining yaxshi shakllanganligi kabi bir qancha omillarga bog'liq. Davlat fuqarolik xizmatlari va iqtisodiy jarayonlar ustidan fuqarolik nazoratining kuchliligi hamda volontyorlik faoliyatining faol qo'llab-quvvatlanishi ham mazkur jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Janubiy Koreada "Ko'ngillilar xizmati faoliyatlari to'g'risida"gi qonun 2005-yil 4-avgustda qabul qilingan bo'lib, mazkur qonunning asosiy maqsadi "ixtiyoriy xizmat faoliyatini rag'batlantirish va shu bilan baxtli jamiyat qurishga hissa qo'shish uchun ko'ngillilar xizmati faoliyati bilan bog'liq asosiy masalalarni belgilashdan iborat"ligi belgilab qo'yilgan.

Ushbu qonunning 7-moddasida ko'ngillilar xizmati faoliyati doirasi belgilangan bo'lib, unga ko'ra quyidagi faoliyat turlari mazkur qonun bilan tartibga solinadi: Ijtimoiy farovonlik va aholi salomatligini mustahkamlash bo'yicha tadbirlar; Jamiyatlarning rivojlanishiga qaratilgan faoliyat; Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiatni muhofaza qilish faoliyati; Ijtimoiy nochor qatlamlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, voyaga etmaganlarni tarbiyalash va himoya qilish bo'yicha faoliyat; Ta'lim va maslahat berish uchun faoliyat; Inson huquqlarini himoya qilish va mustahkam tinchlikni amalga oshirish bo'yicha faoliyat; Jinoyatlarning oldini olish va to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatish bo'yicha tadbirlar; Yo'l harakati tartibi va asosiy jamoat tartibiga rahbarlik qilish bo'yicha faoliyat; Tabiiy ofatlarni boshqarish va ularga yordam berish bo'yicha tadbirlar; Madaniyat, turizm, san'at va sportni rivojlantirish bo'yicha tadbirlar; Korrupsiyaning oldini olish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha tadbirlar; Toza saylovlar uchun tashviqot ishlari; Xalqaro hamkorlik va xorijda ko'ngillilar xizmati bo'yicha faoliyat; Davlat boshqaruvi sektorida ma'muriy qo'llab-quvvatlash bo'yicha faoliyat; Jamoat manfaati loyihalarini amalga oshirish yoki aholi farovonligini oshirish uchun zarur bo'lgan boshqa tadbirlar.[4]

Janubiy Koreyaning 2006 yilda qabul qilingan "Ko'ngillilik xizmatlarini rag'batlantirish to'g'risida"gi asosiy qonuni ruxsat etilgan ko'ngillilar faoliyati ro'yxatini belgilash orqali Xitoyning ko'ngillilik siyosati modeliga amal qilganligini ko'rish mumkin. To'g'risi, bu ro'yxat Xitoy qonunchiligida aks etganiga qaraganda ancha kengroq, jumladan, "inson huquqlarini himoya qilish va demokratiyaning timsoli"; madaniyat, san'at, turizm, ta'lim va sportni rivojlantirish; va "xalqaro hamkorlik va xorijiy mamlakatlarda ko'ngillilik xizmati" kabi.

Filippin davlati janubiy-sharqiy Osiyoning yangicha zamonaviy tendensiyalar asosida rivojlanayotgan mamlakatlari sirasiga kiradi.

Xitoy va Janubiy Koreyaning ko'ngillilikka bo'lgan yondashuvlarida bo'lgani kabi, Filippin ham 2007-yilda qabul qilingan "Ko'ngillilikni kuchaytirish to'g'risida"gi 9418-sonli qonun orqali ko'ngillilik faoliyatini boshqarish va yo'naltirish choralari ko'rdi. Filippin Milliy ko'ngillilar xizmatini muvofiqlashtirish agentligi, dastlab 1964-yilda tashkil etilgan bo'lib, agentlik Filippinda ko'ngillilikni muvofiqlashtirish bo'yicha zudlik bilan faoliyatni boshlashi va barcha mahalliy ko'ngillilarni ro'yxatga oladigan tizimni o'rnatishi shartligini belgilab qo'yadi. Hujjat "mahalliy va milliy rivojlanish uchun integrasion va samarali hamkorlikka



ixtiyoriy sektorning keng va xilma-xil sa'y-harakatlarini jalb qilish va uyg'unlashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy tamoyillarni ta'kidlaydigan ko'ngillilik bo'yicha siyosat asoslarini" ta'minlashga intiladi.[5]

Filippinda ko'ngillilar xizmatini muvofiqlashtirish milliy agentligi, xuddi Janubiy Koreyaning Ko'ngillilar xizmatini rag'batlantirish qo'mitasiga o'hshab, davlat institutlari bilan ishlash majburiyatini oladi – bu holda, prezidentlik vakillaridan iborat ko'p tarmoqli maslahat organi, korporativ, akademik va notijorat sektorlari, milliy iqtisodiyot va rivojlanish boshqarmasi va tashqi ishlar, adliya, ichki ishlar va mahalliy boshqaruv, ijtimoiy ta'minot va taraqqiyot departamentlari.

Hindiston Osiyoning qadimiy davlatlaridan biri sifatida juda katta davlatchilik va jamiyat boshqaruvi tajribasiga ega davlat hisoblanadi. Uzoq davrlar davomida mazkur davlat turli xil diniy sektalarning turli qarashlari, bir davlat ichidagi turli xil dunyoqarashlar zamirida rivojlangan. Bir vaqtning o'zida hind odatlari, islom dini qarashlari va G'arb dunyoqarashi ta'sirida rivojlangan sanoqli davlatlardan biridir. Shuning uchun mazkur davlatda jamiyat, inson va tabiatga bo'lgan munosabatlar ham turlichadir.

Hindistondagi volontyorlik faoliyati ham yuqoridagi diniy va dunyoviy qarashlar ta'sirida rivojlangan. Mamlakat aholisining ko'pligi va haligacha nochor insonlarning ko'p sonli ekanligi mamlakatda volontyorlikni rivojlantirishga zaruratni yuzaga keltirgan.

Hindistonda Fior di Loto Hindiston jamg'armasi[6] tomonidan volontyorlik faoliyati qo'llab-quvvatlanib kelinadi. Ushbu jamg'arma asosan ayollar huquqlarini himoya qilish bilan shug'ullanadi. Jamg'arma tomonidan qizlar maktabi tashkil etilgan bo'lib, mazkur maktab ko'ngilli tarzda ishlash va ta'lim olish imkoniyati yaratilgan. Ushbu jamg'arma tomonidan har qanday istisno talablar mahalliy hokimiyat idoralaridan talab qilinadi.

Bundan tashqari Hindistonda AIM, EduCARE, IACC do'stlari - "Integratsiyalashgan hayvonlarni parvarish qilish markazi, Auroville", Heeals-"Sog'liqni saqlash ta'limi atrof-muhit va turmush tarzi jamiyati", Hindiston Ijtimoiy Xizmat Instituti, Sadhana o'rmoni, Sambhali Trust, SANKALP ko'ngillisi, Saraning Kelishuv uylari, Ladax talabalarining ta'lim va madaniy harakati (SECMOL) kabi ko'plab dasturlar mavjud.

Indoneziyada volontyorlik harakatlari rivojlanishi va qo'llab-quvvatlanishi juda muhim omil hisoblanadi. Chunki, mamlakat dunyoda aholi soni bo'yicha 3-o'rinda turadigan, mamlakatning katta qismi o'rmonlardan iborat bo'lgan, juda ko'plab faol vulqonlar mavjud bo'lgan hamda yaqin o'tmishida mustamlakachilikni boshidan kechirgan davlatlardan biridir. Shu bilan bir qatorda mamlakat juda katta iqtisodiy potensialga ega bo'lib, xorijiy davlatlar fuqarolarini muntazam qiziqtirib keladi.

Indoneziyada ko'ngillilik imkoniyatlari bir qator rivojlanish ustuvorliklari bo'yicha jamoalarni qo'llab-quvvatlaydi, jumladan:

- Bolalar farovonligi va himoyasi
- Nogironlik inklyuziyasi
- Iqtisodiy o'sish
- Ta'lim
- Gender tengligi va ijtimoiy inklyuziya
- Yaxshi boshqaruv
- Ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish[7].



Indoneziyada huquqiy bilimlarni qo'llab-quvvatlash virtual ko'ngillilik dasturi mavjud bo'lib, jismoniy zo'ravonlik, kiberculling yoki travmatik hodisalarga duchor bo'lgan odamlarga ko'ngilli yordam ko'rsatish bilan shug'ullanadi. Uning maqsadi jabrlanuvchilarni huquqiy bilimlarga asoslanib qo'llab-quvvatlashdir, shuning uchun jabrlanuvchilar o'z huquqlari va qonunlar bilan himoyalangan narsalardan xabardor bo'ladilar. Ushbu dasturga muvofiq yordamga muhtoj insonlarga ehtiros, majburiyat, ochiqlik, umid, tajriba va tushunish ko'nikmalarini beradi.

Shuningdek, Indoneziyada atrof-muhitni muhofaza qilish, hayvonlarning turlarini himoya qilish, tabiat hodisalaridan jabrlangan fuqarolarga ijtimoiy yordam ko'rsatish sohasida milliy va xorijiy volontyorlik faoliyatlari keng rivojlangan.

Sharqona volontyorlikning asosiy xususiyatlaridan biri va rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatgan jihati – ushbu davlatlarda siyosat va davlat boshqaruvida sobiq SSR, Xitoy va Yaponiyada shakllangan davlat tuzumlarining ta'siri katta bo'lganligi, ijtimoiylashuvning asosan davlat tomonidan shakllantirilgan va boshqariladigan siyosiy tuzumi qaror topganligi.

Ko'plab Osiyo davlatlari so'nggi 20 yillikda yirik davlatlarning siyosiy ta'siridan ozod bo'lib, bugungi kunda dunyo davlatlari bilan integratsiyalashuvi natijasida rivojlanishning yangicha tendensiyalari hamda huquq va majburiyatlarga nisbatan yangicha qarashlarning tez rivojlanishiga erishildi.

Osiyo davlatlarida shakllangan volontyorlik faoliyati o'zining sharqona tarixiy an'analarga asoslanganligi va xalqlarning eng muhim qadriyatlarini hurmat qilgan holda rivojlanganligi bilan ham ahamiyatlidir. Muayyan davrda G'arb davlatlari madaniyati chuqur kirib borgan davlatlar mavjud bo'lsa-da, umumiy dunyoqarash va mentalitet saqlanib qolgan.

Aytish mumkinki, hozirgi vaqtda Osiyoda rivojlanayotgan volontyorlik faoliyati uzoq vaqt davom etgan qattiq boshqaruv rejimiga asoslangan siyosiy tuzilmalar ta'sir doirasidan chiqib, boshqaruv, ijtimoiy infratuzilmalarni rivojlantirish, inson huquqlarini himoya qilish, atrof-muhitni asrash jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Sharq davlatlari qonunchiligida demokratik tamoyillar va ko'ngillilik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ijtimoiy normalar demokratiyaning umume'tirof etilgan talablariga to'liq javob beradigan darajada yaratilgan.

Fuqaro va davlat o'rtasidagi munosabatlar tizimida kechadigan turli ijtimoiy muammolar – inson huquqlarining kamsitilishi, ijtimoiy yordam ko'rsatishdagi muammolar, baxtsiz hodisalardan himoyalash va boshqa ko'plab jarayonlarda davlat va fuqaro o'rtasida asosiy nazorat qiluvchi, huquqiy yordam beruvchi sub'ektlar sifatida nodavlat notijorat tashkilotlar bilan bir qatorda volontyorlik faoliyati sub'ektlarining ishtiroki muhim hisoblanadi. Ya'ni, inson huquqlari davlat aktlari orqali huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan himoya qilinsa-da, ushbu faoliyat mantiqan davlat aktlarini quriqlash ma'nosida tavsiflanishi mumkin. Shu nuqtai nazardan fuqarolarning huquq va manfaatlarini davlat tashkilotlari va mas'ul shaxslari bilan bo'ladigan huquqiy munosabatlarda himoyalash NNTlar va volontyorlar tomonidan amalga oshirilishi kerak. Aynan davlat emas, balki uning faoliyatini yurituvchi ko'plab sub'ektlar (rahbarlar) boshqaruvdagi avtokratik alomatlarini saqlab qoladi va buning ta'sirida fuqarolarning huquq va manfaatlari buzilishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, Osiyo xalqlarida volontyorlik faoliyati o'zining qadimiy tarixiga va zamonaviy tendensiyalariga ega. O'zbekistonda ham ushbu faoliyat



yuksak islomiy va milliy qadriyatlar doirasida rivojlanib bormoqda. Insonlarda bir-biriga yordam berish, ko'ngilli tarzda jamiyat ishlarida ishtirok etish odatlari an'anaviylik kasb etib bormoqda.

Mamlakatimizda ushbu faoliyatning taraqqiy etishi turkiy va islomiy qadriyatlar hamda zamonaviy dunyo an'analarini o'zida mujassamlashtirgan.

Xulosalar

1. Osiyo davlatlarida rivojlanayotgan volontyorlik harakatlari mazkur qit'ada shakllangan tarixiy an'analar, rivojlanish tartibotlari va mamlakatlar ijtimoiy siyosatiga bog'liq holda taraqqiy etadi. Uning asosiy xususiyati va G'arb davlatlaridan farqi – sharqona madaniyat va qadriyatlarni o'zida mujassam etganligi.
2. Osiyoda qit'a miqyosida yoki mintaqa darajasida amal qiladigan volontyorlik haqidagi qonunchilik tizimi mavjud emas. Madaniy jihatdan bir-biriga yaqin va turlicha qadriyatlarga asoslangan milliy qonunlar darajasida volontyorlik faoliyati huquqiy tartibga solingan.
3. Ko'ngillilik qonunlari va siyosatlari har bir kontekstda turli mulohazalar, jumladan, iqtisodiy ta'sir, huquqiy to'siqlarni bartaraf etish, ko'ngillilar tashabbuslari sonining ko'payishi va ma'lum ichki sharoitlarga javob berish bilan bog'liq. Bu omillar ko'ngillilik qoidalarining ko'lami va ta'sirini belgilaydi. Qonunlar va siyosatlar hukumatlar tomonidan qabul qilinsa-da, ular ko'pincha xalqaro tashkilotlar va mahalliy nodavlat notijorat tashkilotlari tashabbusi bilan amalga oshiriladi.
4. Qonunlar va siyosatlar turli maqsadlarga erishishi va turli ta'sir va natijalarga ega bo'lishi mumkin. Shuning uchun ko'ngillilikni tartibga solishning yagona yo'li yo'q va qonunlar va siyosatlar tandemda yoki bir-biriga mos ravishda qabul qilinishi mumkin.

Osiyo davlatlarida rivojlangan volontyorlik faoliyatining O'zbekiston uchun xos bo'lgan jihatlari ko'p bo'lib, bu mamlakatning Osiyo davlatlari qonunchiligi bilan hamohangligi va o'hshash qadriyatlarning mavjudligini anglatadi. Osiyoning rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlari tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda korrupsiyaning oldini olish, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish, jinoyatlarning oldini olish va to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatish bo'yicha tadbirlar, yo'l harakati tartibi va asosiy jamoat tartibiga rahbarlik qilish bo'yicha faoliyat, tabiiy ofatlarni boshqarish va ularga yordam berish bo'yicha tadbirlar, shaffof saylovlar uchun tashviqot ishlarini rivojlantirish bo'yicha volontyorlik faoliyatini keng targ'ib qilish, ayrim qonun hujjatlariga volontyorlar uchun vakolatlar va imtiyozlarni kiritish maqsadga muvofiq bo'ladi.

References:

1. Rasulov, B. . (2022). VOLUNTARY ORGANIZATIONS AS SUBJECTS OF INTERNATIONAL LAW. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 2(11), 172–178. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/EJLFAS/article/view/4970>
2. <https://www.icnl.org/post/in-the-news/china-creating-new-law-on-volunteering>.
3. <https://www.jnpoc.ne.jp/en/nonprofits-in-japan/about-npo-law/>
4. https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=47214&type=part&key=10
5. Laws and Policies Affecting Volunteerism Since 2001, Copyright © UNV, 2010 ISBN 978-92-95045-36-1,-p.27.



<https://www.unv.org/sites/default/files/Volunteerism%20laws%20and%20policies%202009.pdf>

6. <https://www.fiordilotoindia.org/become-a-volunteer-fior-di-loto-india-foundation/>

7. <https://www.australianvolunteers.com/about/countries/indonesia/>